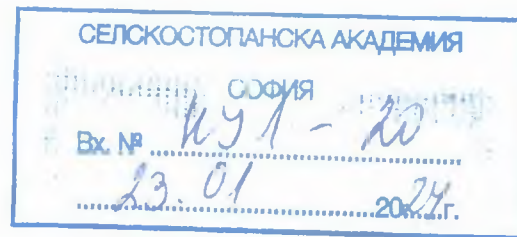

СТАНОВИЩЕ

относно дисертационен труд за получаване на образователната и научна степен „Доктор” в област на висше образование 3 Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 Икономика, научна специалност „Организация и управление на производството“

Тема и автор на дисертационния труд: „Икономически размер и устойчивост на земеделските стопанства”, Веселин Иванов Кръстев

Член на научното жури: професор д-р Храбрин Янушев Башев, Институт по аграрна икономика – София, научна специалност Икономика и управление (земеделие), заповед за назначаване на НЖ № РД05-213/6.12.2023 г. на Председателя на Селскостопанска академия

I. Актуалност на изследвания проблем

Дисертационният труд е по един от най-актуалните и същевременно най-дискутирани и все още непълно разработени въпроси на аграрната теория и практика – за холистична оценка на устойчивостта на земеделските стопанства и нейните критични фактори. В страната и в международен план практически липсват цялостни оценки и сравнителни анализи на устойчивостта на земеделските стопанства в страните на Европейския съюз в периода след присъединяване на България в Съюза.

II. Цел, задачи и методи на изследване

Целта, задачите, тезата и хипотезите на дисертационния труд са добре формулирани. Адаптирани са подходящи съвременни методи на научния анализ като: Относителна сравнителна оценка, DEA-BoD анализ, Интеграция на показатели, Рангова оценка, Корелационен анализ, Проверка на статистическата значимост, Класификация на стопанства, и др. Прави се добър опит за прилагане на интердисциплинарен подход и за използване на „модерни“ категории от съвременния икономически анализ като институционална среда, транзакционни разходи, динамично устойчиво развитие и др.

III. Визуализация и интерпретация на резултатите. Използвана литература

Събрана е и обработена огромен по обем статистическа информация, която е задълбочено анализирана и правилно интерпретирана. Получените резултати са сполучливо представени в разнообразни и голям на брой фигури и таблици – общо 79 броя. Задълбочено са проучени, критично анализирани и правилно използвани многочислени български и чуждестранни академични публикации, доклади, официални документи и др. по темата на дисертацията, голямата част от които на английски език.

IV. Приноси на дисертационния труд

Научно-фундаментални приноси: На основата на задълбочен критичен анализ на развитието на теорията и практиката за устойчиво развитие са разработени теоретико-методологическите основи за разбиране, анализ и оценка на устойчивостта на селското стопанство и на земеделските стопанства в съвременните условия на прилагане на ОСП. Устойчивостта се разбира и изучава като многоаспектен и динамичен процес, като изследването обхваща два програмни периода на прилагане на ОСП на ЕС. Сполучливо се адаптират различни подходи за количествена оценка на устойчивостта, което дава възможност за по-пълна оценка на равнището на устойчивост и на нейните изменения. За първи път е адаптиран подход DEA – Анализ с обхват на данни по принципа „Benefit-of-the-Doubt“ за оценка на устойчивостта в земеделските стопанства в Европейския съюз, който отразява влиянието на институционалната среда. Предложен е оригинален авторов подход за групиране на земеделските стопанства в зависимост от тяхната устойчивост и икономически размер, и за определяне на модели (еталони) за устойчиво развитие на земеделските стопанства в Европейския съюз.

Научно-приложни приноси: За първи път се прави холистична оценка и сравнителен анализ на равнището, динамиката и критични фактори на устойчивостта на земеделските стопанства в страните на Европейския съюз през годините на членство на България в Съюза. Предлага се оригинална класификация и групиране в развитието на устойчивостта на земеделските стопанства в ЕС, които дават отговор на важен академичен и практически въпрос - кои земеделски стопанства са по-устойчиви по критерия икономически размер. Направени са ценни изводи и препоръки, които разкриват тенденциите в развитието на земеделските стопанства, ефективността на

прилаганите политики по отношение на основните аспекти на устойчивостта, и могат да се използват при усъвършенстването на политиките и стратегическото планиране на настоящия етап от развитието.

Основната цел и поставените задачи на изследването са успешно изпълнени, а тезата на дисертацията и изследователските хипотези доказани или отхвърлени.

V. Оценка на качеството на научните публикации, отразяващи резултатите в дисертацията

Направени са три научни публикации, които представят добре основни резултати на дисертационния труд, всички на английски език и в авторитетни академични издания.

VI. Критични бележки, въпроси и препоръки към кандидата

Имам следните критични бележки към дисертационния труд:

а/ Не добре обосновано предположение и използване на „универсален“ критерий за оценка на различните аспекти на устойчивостта на земеделските стопанства – „средните стойности за Европейския съюз“. Подобен подход не дава възможност да се оцени равнището на устойчивост на земеделските стопанства в ЕС като цяло (приета за „средна“) и да се правят сравнения с други страни и райони.

б/ В разработката се използва по оригинален начин, но не добре обоснован от автора, термин и принцип „институционална устойчивост“, което предизвиква объркване.

в/ В таблици 1, 2 и 3 е представена система за оценка на устойчивостта включваща принципи, критерии, показатели, и референтни стойности, чиято логика и съдържание не е представена в труда.

Искам да подчертая, че посочените критични бележки не подценяват научните постижения и приноси на дисертационния труд, а по скоро доказват сложността на оценката на аграрна устойчивост като цяло, и на земеделските стопанства в частност.

Имам следните въпроси към докторанта:

I. Има ли и каква е разликата между „икономическа ефективност“ и „икономическа устойчивост“ на земеделските стопанства?

II. Може ли предложеният подход да се използва при оценка на устойчивостта на отделни типове или на индивидуални земеделски стопанства в дадена страна (например - България), и с какви референтни стойности?

III. Направената категоризация на земеделските стопанства в групи с платинена, бронзова и т.н. устойчивост в отделните страни (например, Нидерландия), актуална ли е в условия на прилагане на Зелена сделка на Европейския съюз?

IV. Няма ли противоречие между препоръката за „насърчаване развитието на интензивни производства“ (с.176) с „новите“ политики за дезинтензификация на селското стопанство в Европейския съюз и в световен мащаб?

Препоръчвам на докторанта да публикува разработката като монография на български и английски пред вид на актуалността ѝ и високата научна и практическа ценност, а така също да продължи и задълбочи изследванията си в тази динамично развиваща се и важна за науката и практиката област.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа на приложените от докторанта различни методи на изследване, правилно проведените анализи и оценки, направените обобщения и изводи считам, че представеният дисертационен труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в ССА. Това ми дава основание да оценя положително дисертационния труд и да предлага да се присъди на Веселин Иванов Кръстев образователната и научна степен „Доктор“ в област на висше образование 3 Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 Икономика, научна специалност „Организация и управление на производството“.

Дата: 3.01.2024г.

ИЗГОТВИЛ СТАНОВИЩЕТО:

STANDPOINT

For PhD thesis elaborated in the higher education field 3 Social, economic and legal sciences, professional direction 3.8 Economics, scientific specialty "Organization and management of production"

Topic and author of the dissertation: "Economic size and sustainability of agricultural holdings", Veselin Ivanov Krastev

Member of the scientific jury: Professor Dr. Hrabrin Ianouchev Bachev, Institute of Agrarian Economics - Sofia, scientific specialty Economics and Management (agriculture), Order for jury appointment HЖ № РД05-213/6.12.2023 of the President of the Agricultural Academy

I. Relevance of the studied problem

The dissertation is on one of the most topical and at the same time most discussed and still incompletely developed issues of agrarian theory and practice - on a holistic assessment of the sustainability of agricultural holdings and its critical factors. In the country and internationally, there are practically no comprehensive assessments and comparative analyses of the sustainability of agricultural holdings in the European Union member states in the period after Bulgaria's accession to the Union.

II. Purpose, tasks and research methods

The goals, tasks, thesis and hypotheses of the dissertation work are well formulated. Appropriate modern methods of scientific analysis have been adapted such as: Relative comparative assessment, DEA-BoD analysis, Integration of indicators, Ranking assessment, Correlation analysis, Verification of statistical significance, Classification of holdings, etc. A good attempt is made to apply an interdisciplinary approach and to use "modern" categories of contemporary economic analysis such as institutional environment, transaction costs, dynamic sustainable development, etc.

III. Visualization and interpretation of the results obtained. Literature used

A huge volume of statistical information was collected and processed, which was thoroughly analysed and correctly interpreted. The obtained results are successfully presented in a diverse and large number of figures and tables - a total of 79. Numerous Bulgarian and foreign academic publications, reports, official documents, etc. have been thoroughly studied, critically analysed and correctly used on the subject of the dissertation, most of which is in English.

IV. Contributions of the dissertation

Scientific-fundamental contributions: On the basis of a thorough critical analysis of the evolution of the theory and practice of sustainable development, the theoretical-methodological foundations for understanding, analysis and evaluation of the sustainability of agriculture and agricultural farms in the modern conditions of CAP implementation have been developed. Sustainability is understood and studied as a multifaceted and dynamic process, and the study covers two program periods of the EU's CAP implementation. Various approaches to quantitative assessment of sustainability are being successfully adapted, enabling a more complete assessment of the level of sustainability and its changes. For the first time, a DEA Benefit-of-the-Doubt approach has been adapted to assess the sustainability of agricultural holdings in the European Union, which reflects the influence of the institutional environment. An original author's approach is proposed for grouping agricultural holdings depending on their sustainability and economic size, and for determining models (benchmarks) for sustainable development of agricultural holdings in the European Union.

Scientific-applied contributions: For the first time, a holistic assessment and comparative analysis of the level, dynamics and critical factors of the sustainability of agricultural holdings in the countries of the European Union during the years of Bulgaria's membership in the Union is made. An original classification and grouping is proposed for the progression of the sustainability of agricultural holdings in the EU, which provide an answer to an important academic and practical question - which agricultural holdings are more sustainable according to the criterion of economic size. Valuable conclusions and recommendations have been made that reveal the trends in the development of agricultural holdings, the effectiveness of the applied policies in relation to the main aspects of

sustainability, and can be used in the improvement of policies and strategic planning at the current stage of development.

The main goal and set tasks of the research have been successfully fulfilled, and the thesis of the dissertation and the research hypotheses have been proven or rejected.

V. Quality evaluation of scientific publications, presenting the dissertation results

Three scientific publications have been made that present well the main results of the dissertation work, all in English and in prestigious academic journals.

VI. Critical remarks, questions and recommendations to the candidate

I have the following critical comments on the dissertation:

a/ Not well-justified assumption and use of a "universal" criterion for assessing the various aspects of the sustainability of agricultural holdings - "the average values for the European Union". Such an approach does not make it possible to assess the level of sustainability of agricultural holdings in the EU as a whole (taken as "average") and to make comparisons with other countries and regions.

b/ In the dissertation, the term and principle "institutional sustainability" is used in an original way, but not well justified by the author, which causes confusion.

c/ Tables 1, 2 and 3 present a sustainability assessment system including principles, criteria, indicators, and reference values, the logic and content of which is not presented in the work.

I want to emphasize that the mentioned critical notes do not underestimate the scientific achievements and contributions of the dissertation work, but rather prove the complexity of the assessment of agrarian sustainability in general, and of agricultural holdings in particular.

I have the following questions for the Doctoral candidate:

I. Is there and what is the difference between "economic efficiency" and "economic sustainability" of agricultural holdings?

II. Can the proposed approach be used in assessing the sustainability of specific types or of individual agricultural holdings in a given country (for example - Bulgaria), and with what reference values?

III. Is the suggested categorization of agricultural holdings into groups with platinum, bronze, etc. sustainability in individual countries (e.g. the Netherlands) relevant in terms of implementation of the European Union's Green Deal?

IV. Is there no contradiction between the recommendation to "encourage the development of intensive production" (p.176) with the "new" policies for de-intensification of agriculture in the European Union and worldwide?

I recommend the doctoral candidate to publish the work as a monograph in Bulgarian and English in view of its topicality and high scientific and practical value, and also to continue and deepen his research in this dynamically developing and important for science and practice area.

CONCLUSION

Based on the applied by the candidate different research methods, correctly performed analyses and evaluations, precise summaries and conclusions, I accept that the presented dissertation meets the requirements of the Law for development of academic staff in Republic of Bulgaria and the Regulations on terms and conditions for obtaining scientific degrees and taking academic positions in Agricultural academy.

Therefore, I positively assess the presented thesis and propose to award Veselin Ivanov Krastev the **educational and scientific degree "Doctor"** in the higher education field 3 Social, economic and legal sciences, professional direction 3.8 Economics, scientific specialty "Organization and management of production".

Date: January 3, 2024

Member of the scientific jury:

